

SENE- GALESISK FILM

I foråret 1982 blev vi her i Danmark for første gang præsenteret for vestafrikanske spillefilm. I samarbejde med International Student Center viste Institut Français 15 spillefilm fra fransktalende vestafrikanske lande, hvoraf næsten halvdelen var fra Senegal.

Allerede dengang følte jeg mig delvis som senegaleser; jeg tilbragte alle mine ferier dernede, sad ude i landsbyerne og snakkede med folk om madlavning, kulturforskelle, børneopdragelse, marabout'ernes fantastiske evner og meget, meget andet. Jeg deltog i Diolaernes bryllupsfester, lærte at forstå mange af deres skikke og endte med at blive »adopteret« ind i flere Peulefamilier. Ungerne plagede mig ofte for penge til at gå i biografen, og nu og da gik jeg med. Det var sjældent en stor oplevelse. De fransk-dubbede amerikanske B-og C-film var af en utrolig dårlig teknisk kvalitet – de var uforståelige, fantastisk ridsede, forunderligt forkortede og de knækkede ofte. De indiske sangdramaer var sjovere og langt nemmere at forstå, for de var tekstede, hvilket var godt for mig, men ret ligegyldigt for den store del af landbefolkningen, der stadigvæk var analfabeter, og som derfor frem for alt foretrak karatefilm. Biograferne ude i landdistrikterne skifter program hver dag, og dog så jeg aldrig en senegalesisk film endsige en afrikansk. Men jeg hørte om dem.

Senegal har mere end 30 filminstruktører, de 13 af dem har klaret at lave én eller flere spillefilm, og det er siden 1966, hvor

Ousmane Sembene udsendte »La noire de --«, blevet til ca. 30, hvilket er imponerende, når man tager arbejdsforholdene i betragtning.

Institut Francais' afrikanske filmfestival gav mig blod på tanden, dette her måtte jeg se nærmere på, for flere af disse film var jo fremragende; desværre kunne det danske TV ikke se nødvendigheden af at købe et par af de bedste og internationalt mest berømte, man fandt dem kedelige eller for fremmedartede, og jeg forstod, at ville jeg se flere film fra denne fascinerende del af Verden, så måtte jeg ud og opøse dem.

I foråret 1984 rejste jeg i 3 måneder rundt i Mali, Øvre Volta, Niger og Senegal. Jeg mødte overalt venlige og hjælpsomme mennesker, og jeg fik set ret mange film i Mali og Niger, ca. halvdelen af Øvre Voltas spillefilm (man har kun lavet 7) men på grund af det veludviklede bureaukrati i det moderne Senegal nåede jeg kun at se én film nemlig Ousmane Sembenes »Xala«, inden mit fly gik.

Det afskrækkede mig nu ikke, for nu kendte jeg systemet; i sommer tilbragte jeg over 3 uger i Dakar og så alle de film, man kunne skaffe.

Filmkørslerne foregik i en lille biograf inde i SIEDEC's bygning (Société d'Importation, de Distribution et d'Exploitation Cinematographique) omme bag Place l'Indépendance. Hver morgen kl. 9 troppede jeg op for at holde dem til ilden. Operatøren var utrolig hjælpsom og fantastisk til at støve gamle film op, som man ude i ledelsen havde benægtet at have på lageret. SIEDEC's ansatte kiggede ofte ind for at snakke hyggeligt i et par minutter eller for at se med; hvis filmene var på et lokalsprog, var det absolut en fordel at få lidt hjælp nu og da. Her fik jeg mange venner. Senegal ligger, hvor Afrika er vestligst. Landet er mere end 4 gange så stort som Danmark og har ca. 6 mill. indbyggere. Før kolonialiseringen styredes de forskellige etniske folk af hver deres høvdinge og konger, efter befrielsen i 1960 blev styret overladt til senegalesiske, fransk-uddannede embedsmænd ledet af en præsident. I årene 1963-1980 var den berømte senegalesiske digter Leopold Sedar Senghor præsident; han førte en meget franskvenlig politik og blev ofte udsat for voldsom kritik; værst var det i 1968, hvor studenter og arbejdere gjorde oprør, og en del af Dakars europæiske del blev sat i brand.

Senegals officielle sprog er stadigvæk fransk, men i de senere år har lokalsproget Wolof fået større og større betydning, f.eks. tales det nu meget i fjernsynet. Der findes mindst 12 forskellige folk med hver deres sprog i Senegal, med forskellige skikke og fordelt på flere forskellige religioner. Hvis man vil studere senegalesisk film, er det en god idé først at sætte sig lidt ind i forholdene.

Woloferne dominerer i byerne mod nord og udgør ca. 35% af befolkningen; Séréréerne findes også i den nordvestlige region, de er ca. 18% af befolkningen og har i vid udstrækning bevaret deres oprindelige afrikanske religion, (dette gælder dog

ikke Senghor, der er katolik); Peulerner er udbredt over næsten hele landet – mange af dem er kvæghyrder, og de er alle muslimer – der er ca. en halv million af dem. Andre væsentlige folk er Diolaerne og Mandingerne, der lever mod syd, og som begge har bevaret de gamle skikke og størsteparten af deres gamle afrikanske religion.

Ousmane Sembene og hans film

Det er ikke nemt at være filmkunstner i Senegal – manglende støtteordninger, voldsom beskatning, dårligt apparatur, ingen laboratorier, håbløse forevisningsforhold, et alt for kommercielt tænkende distributionsselskab (SUDEC) og et forkælet og overfladisk publikum er blot nogle af vanskelighederne undervejs; kun få får succes, og mange giver op efter et par film for at finde et mere solidt arbejde. Kun den gamle mester Ousmane Sembene har opnået at lave mere end 4 spillefilm, og han maser fortsat videre, på trods af at censuren gennem alle årene har spændt ben for ham. Sembene omtaler sig som Marxist-Leninist og mener, at hans mission her i livet er via sine film at oplyse folket om dets historiske fortid – og at gøre det opmærksom på urimelighederne i det nykolonialistiske samfund.

Sembene er født i Ziguinchor-regionen i det frodige, grønne Casamance i 1923. Hans folk var fiskere uden nogen tradition for en højere skoleuddannelse. I 40'erne tvang det franske kolonistyre mange af Senegals unge mænd ind i hæren; de fleste kom til at kæmpe de hvides krige i Nordafrika, men nogle fortsatte i Algier og i Indokina. De der kom tilbage havde svært ved at falde til i deres fredelige landsbyer, og der blev intet gjort for at hjælpe dem. Adskillige vestafrikanske instruktører har skildret dette problem i deres film: I 1963 »Sarzan« af Momar Thiam, 1965 »Niaye« af Ousmane Sembene og i 1967 »Cabas-cabo« af Oumaro Ganda fra Niger.

Krigen bragte Sembene til Europa; i 1945 tog han arbejde som havnearbejder i Marseille, hvor han var stærkt involveret i fagforeningsarbejdet, lærte sig at læse og skrive fransk og udgav sin første roman »Les Docher noir«. I de følgende år udsendte Sembene adskillige romaner »Oh pays, mon beau peuple« (1957), »Les bouts de bois de Dieu« (1960), »Voltaïque« (1962) m.fl. og blev en anerkendt forfatter.

I 50'erne var den største del af Senegals befolkning analfabeter, og Sembene, der ønskede at befri og oplyse sine landsmænd, indså, at han for at få sine meninger ud måtte skifte medie og begyndte at arbejde med billeder. Filmskolen i Paris ønskede ikke at støtte ham, men det gjorde de heldigvis i Moskva, hvor han blev uddannet på Gorki-studiet som elev af Mark Donskoj.

I 1962, i samme år som han var vendt tilbage fra Europa, udsendte Sembene »Bo-

rom Saret«: En lille, bitter fortælling om en fattig, ung mand i Dakar, der lever af at transportere varer eller folk rundt på sin trækvogn. Vi følger ham gennem en træls arbejdsdag, hvor han bliver snydt og bedraget og ender med at få sin vogn konfiskeret af politiet. Sembene langer ud efter myndighederne og deres bureaukrati især i den scene, hvor en far med sit døde barn i armene, nægtes adgang til kirkegården, fordi han ikke har de rigtige papirer.

I 1964 kom »Niaye«, der varer knap 40 min., men hvis historie kunne have båret en hel spillefilm, hvis økonomien havde tilladt det. De senegalesiske myndigheder brød sig ikke om Sembenes vrede skildring af stupiditet, dobbeltmoral, afmagt og *laisse faire* i en lille, tilsyneladende idyllisk landsby, og forhindrede, at »Niaye« blev prisbelønnet i Locarno.

I 1966 udsendte Sembene sin første lange spillefilm »La noire de...«; den første spillefilm fra det sorte Afrika, det vakte opmærksomhed.

Filmen handler om den søde, naive Dioanna, der efter en tid som barnepige for en hvid familie i Dakar tager med dem til Frankrig og dér opdager, at hun ikke regnes for noget og nærmest behandles som en slave. I Dakar har de hvide kunnet leve et overklasseliv med mange tjenestefolk, – nu er de bare almindelige mennesker og har kun råd til Dioanna, der så må påtage sig alle former for husarbejde og aldrig får fri. Madame er frustreret og skælder konstant ud, ingen taler med Dioanna, hun savner sin familie og ender med i en slags trods at tage livet af sig.

Det er en meget stærk film, nådeløs i sin udlevering af de tankeløse, hvide racister og meget fin i sin skildring af den livsglade piges drømme og brudte illusioner, dels skildret via flashbacks og dels via hendes indre monolog. Efter kørslen kom operatøren ind for at aftale næste dags program; vi diskuterede filmen, og han mente, at situationen og dermed også filmen var passé idag, for: »Franskmændene er blevet klo-gere.«

I 1968 kom »Mandabi«, herhjemme vist i 1970 som »Postanvisningen« i Alexandra biografen; hvor er de modige importører i dagens Danmark mon henne? Filmen var af hensyn til landets analfabetske befolkning indspillet på wolof, der forstås af 3/4 af senegaleserne, men fandtes også i en fransk version.

»Mandabi« er en tragikomisk historie om en arbejdsløs »Bedsteborger« problemer med at få indløst en postanvisning på 25.000 CFA (ca. 800 Kr.) fra en nevø i Paris. Posthuset vil ikke udlevere pengene, for han har ikke nogen indentitetskort. For at få et sådant skal han have en fødselsattest, men da han, som de fleste voksne senegalesere, ikke kender sin fødselsdato, er det ikke helt let. Han er en ganske almindelig analfabet og ikke smart nok til at stikke en løgn eller forsøge at snyde, og derfor bliver han selv snydt, så det driver og står tilsidst uden en øre – endnu fattigere end før.

Ousmane Sembene har sans for det absurde i hverdagen, – »Mandabi« er et vold-

Sembenes »Ceddo« blev i første omgang totalforbudt på grund af lidt for oprørske tendenser

To scener fra Sembenes »Mandabi« som i sin tid gik herhjemme i Alexandra under titlen »Postanvisningen«. Mændene har det ikke altid lige let i flerkone-familier

somt angreb på bureaukratiet og korrup-tionen i det senegalesiske samfund, men fortalt med en sådan humor og sarkasme, at man huler af grin, hvor man burde græde.

Hvor »la noire de . . .« var blevet voldsomt beskåret, rørte Senghors censur slet ikke ved »Mandabi«, men der var i lang tid ikke plads til den i Dakars premierebio-grafer, der dengang stadigvæk var ejet og styret af de store franske selskaber. Sembene tog derfor konsekvensen og begyndte at rejse rundt med sin film for selv at vise den, hvor folk var interesseret, og det er noget, han fortsat gør.

Sembene har aldrig lagt skjul på, at han bekæmper Senghors »Demokratiske« styreform, og denne har så til gengæld givet ham utallige problemer med censurering af hans film. Værst fik det ud over »Ceddo« fra 1977, som blev totalforbudt – officielt på grund af en strid om stavemåde: Sérén Senghor staver Ceddo med eet d, mens Sembene har skrevet ordet, som det udtales på Peule med 2 d'er. Ved årskiftet 1985 ophævede Abdou Diouf, der i 1980 overtog præsidentværdigheden efter Senghor, endelig censurforbuddet; godt for det længselsfuldt ventende folk, for hverken Senghor eller Sembene ville nogensinde have givet sig.

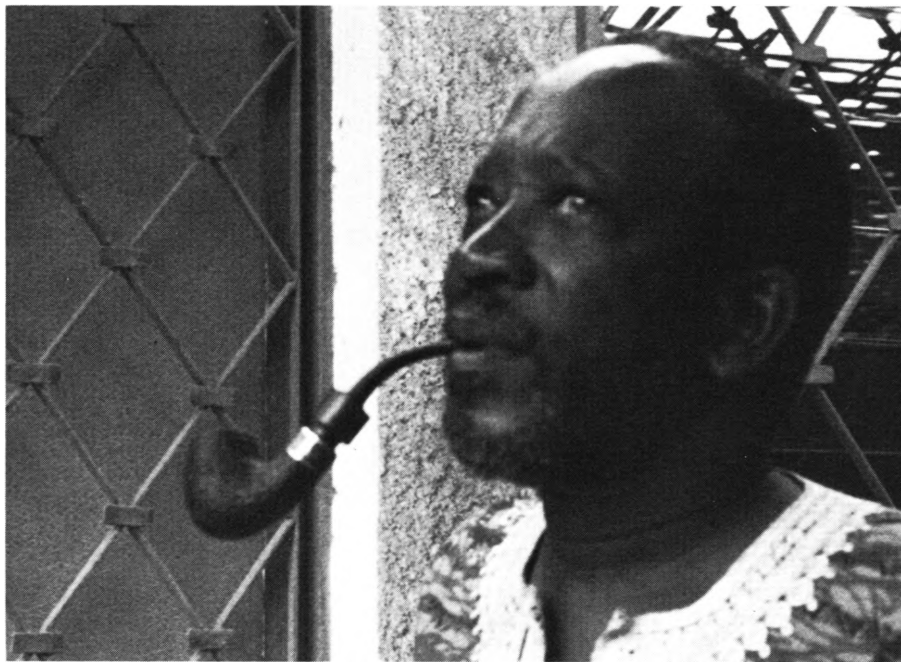
1971 udsendte Sembene »Emitai« (Dieu du tonnerre). I de senegalesiske skoler lærer ungerne om Europas historie og næsten intet om Afrikas; Sembene ønskede at åbne fortiden for sit publikum, at vække det ved at fortælle om modstand, oprør og frihedskrige.

I »Emitai« fortæller han om en episode under 2. verdenskrig, hvor Diola-kvinderne satte sig op imod et krav fra kolonistytret om udlevering af 30 kg ris pr. landsbyboer. Filmen fremhæver, at kvinderne er stærke og ubøjelige, mens mændene ikke aner, hvad de skal gøre; forgæves søger de råd hos guderne, men disse er tavse – og måske ligeglade. Hos Diolaerne er det kvinderne, der dyrker risen, og det er derfor ikke muligt for mændene at blande sig i deres affærer og slet ikke at kræve risen udleveret, men det forstår de hvide soldater selvfølgelig ikke, – så de ender med at skyde mændene. Det er en utrolig smuk film; Sembene har kælet for billederne, og i lange, bløde panoreringer bevidst fremhævet, hvor dejlig naturen er i Casemance. »Emitai« er langsom i sin fortællestil, for den er indspillet på Diola, som kun forstås af et mindretal af befolkningen, og det har derfor været nødvendigt også at forsyne den med franske tekster, og det tager tid at læse tekster for landbefolkningen. Sembene har udtalt: »Hver etnisk gruppe har sin kultur, og jeg ønskede at gøre opmærksom på nødvendigheden af at kæmpe for at bevare denne kultur, – for det er den, der skaber et folks personlighed. Det, der er tilbage af de afrikanske kulturer, er først og fremmest blevet bevaret af kvinderne; de er langt mere selvstændige end mændene.« Diolaerne er stadigvæk oprørske i Casemance: I december 1983 prøvede de at løsrive sig fra Senegal. Den lille revolu-

tion kostede mere end 100 menneskeliv.

I 1974 kom »Xala« (Impuissance temporaire), og med den gik Sembene til direkte angreb på regeringen og de deputeredes korrup-tion, prestigesymboler og latterlige værdinormer. El Hadji, en af de nye magthavere i den unge afrikanske republik, står lige for at skulle fejre sit tredje bryllup. Begge hans koner er imod det, og hans voksne datter protesterer. På bryllupsnatten bliver han pludselig impotent. Dette er meget pinligt for familien, og hans nye svigermoder håner ham på det forfærdeligste, det er tydeligt, at det ikke er så morsomt at være muslimsk mand, som man umiddelbart kunne tro. For ham gælder det nu om fremfor alt atter at blive »en mand«. Han søger råd overalt. Præsidenten tager ham ned ud i bushen til sin egen personlige marabout, der slår ham for penge uden at hjælpe; ander marabouten er bedre, men alle er de med til at ruinere ham. Han mister sin politiske magt, sit firma og de fleste af sine koner. Først da han komplet ydmyget lader sig overspytte af en gruppe invalide og tiggere, bliver han løst fra sin sygdom.

Det er ikke svært at forstå Sembenes

Ousmane Sembene – Senegals bedste og mest kendte instruktør

budskab: Spyt på, gør oprør mod det sorte bourgeoisie og befri vores afmægtige samfund for Nykolonialismens forbandelse.

I 1977 kom Sembenes storfilm »Ceddo«, hvor han på een gang gør op med Islam, kristendommen, de hvide handelsmænd, og den oprindelige afrikanske religion, som han allerede i »Emitai« var ude efter. Sembene må have vidst på forhånd, at dette var mere end censuren kunne acceptere.

»Ceddo« foregår for flere 100 år siden. Islam anført af en ihærdig mand er ved at tage magten over Kongen og hans område, men hans krigere Ceddoerne nægter at underkaste sig og lade sig døbe. Den katol-

ske præst ser passiv til eller sludrer venligt med den hvide handelsmand, der i bytte for stammens unge mænd og kvinder udleverer bomuldsstoffer, sukker og geværer. Her kommer det tydeligt frem, at slavehandelen i sin tid ikke kun var et onde påført udefra, den ville aldrig være blevet så udbredt, hvis den ikke også havde været accepteret indefra. I en meget stærk scene, ser vi handelsmanden brændemærke en ung kvinde til lyden af en fremtidig »Oh Lord«-gospel. Kongens datter er i tide blevet bortført af en af Ceddoerne; han passer godt på hende, for hun er Fremtiden og arvingen. Imanen manipulerer med folket, overtager kongens rådgivere, – myrder Kongen og Præsten, – brænder Kirken og en del af landsbyen af og tvangsdøber en stor del af Ceddoerne. Først da Prinsessen fanges og føres tilbage, sker der noget; – hun – incarnationen af det oprindelige Afrika – gør oprør og skyder Imanen.

90% af Senegals befolkning er efterhånden muslimer. Sembene, som er ateist, mener, at enhver form for religion er opium for folket, og derfor bør bekæmpes. Islams erobring af sindene hos det senegalesiske folk er mindst lige så alvorlig som

Franskmændenes erobring af det senegalesiske område var det.

På trods af Sembenes indstilling har han intet imod at modtage økonomisk støtte fra Staten, Frankrig eller sågar Kirken (»Taw« 1970); – jeg er parat til at alliere mig med Djævelen selv for at få mine politiske budskaber ud.«

Samtale med Sembene

Jeg traf Ousmane Sembene i juni 1985; han havde travlt og var meget kort for hovedet. »Alt, hvad jeg har at sige, det kan

De læse ud af mine film – og dem må De endelig se.« Han var dybt involveret i arbejdet på sin nye film, som han endnu ikke havde skaffet penge til. Denne gang vil han lave co-produktion med andre afrikanske lande, og har frabedt sig hjælp fra Frankrig. »Europæerne interesserer sig kun for deres egne sager; – det er svært at sælge vores film til dem, for de forstår dem ikke, og er heller ikke interesseret i at prøve.« »Det norske og svenske TV er langt bedre og mere opsøgende end det danske, men det afhænger selvfølgelig af de mennesker der arbejder der. Selv har vi ikke noget selvstændigt TV, vi modtager bare ukritisk fra Frankrigs satellit. Det er meget dårligt for Afrika, der i forvejen er plaget af et masseopbud af amerikanske, franske og indiske film.«

»Når jeg arbejder med en ny film, vil jeg slet ikke tale med nogen, for hvor der er mennesker, er der også hunde. De forstår at tilpasse sig overalt. »Min nye film handler om Almamy Samori Toure – en berømt konge og kriger, der levede i Guinea i forrige århundrede; han kæmpede i mange år imod Frankrigs kolonisering og besejredes tilsidst udelukkende på grund af svig.

Nu »Ceddo« er frigivet, kan jeg atter koncentrere mig om mit arbejde – i de mellemliggende år har jeg rejst meget rundt med filmene, lavet teater, og skrevet manuskripter og romaner.«

Derefter talte vi lidt om tørken i Mali, og om Diolaerne, som jeg jo kender godt, og han slappede af og blev en anelse venligere.

Mahama Johnson Traoré og hans film

Statens Filmcentral har i mange år ligget inde med Traorés første film »*Diankhabi*« (La jeune fille). Den blev i 1969 lavet af de 1000 m råfilm, som en anonym ven i 1969 forærede den unge, fattige filminstruktør, der lige var kommet tilbage fra Paris. Den fik et par priser og tjente lidt penge ind, som Traoré satte i sin næste film. »*Diankhabi*« fortæller om en ung pige, der mod sin vilje bliver »solgt« som 2. kone til en rig mand, – for ifølge traditionen er det forældrene, der bestemmer. Det er en lidt tynd historie, men miljøet er godt og realistisk skildret.

I 1970 kom »*Digue-Bi*« (La femme), som jeg desværre ikke har set. Heri kritiserer Traoré de forfængelige og ambitiøse, gifte kvinder, der skånselsløst driver deres mænd ud i kriminalitet. Den blev en gevaldig kassesucces, og satte Traoré i stand til at producere og instruere sin næste film (støttet af SECMA) et fransk-senegalesisk distributionselskab) I 1972 udsendte Traoré »*Lambaye*« (Truanderie) på en gang morsom og ætsende satire over korrupsion hos de offentlige embedsmænd. En senegalesisk version af Gogols »*Revisoren*«. Filmen foregår i en mindre by oppe nordpå, der skal snart være valg, og borg-

mesteren er bekymret: hvordan vinder han mon de utilfredse bønders stemmer tilbage? Mon de foretrækker tæpper eller ris? I et brev fra en ven advares han mod en snarlig inspektion af forholdene. For en tid kommer lægen nu til at undlade at sælge af medicinen. Ligesom det er nødvendigt, at dommeren fjerner sine kyllinger fra retslokalet. En fattig ung mand på gennemrejse tages fejlagtigt for inspektøren, og han er ikke sen til at udnytte situationen. Han låner penge af alle og enhver og lægger an på borgmesterens datter. Man holder en flot fest til hans ære, og nu tager Traorés hang til dokumentarisme helt magten fra ham: I en lang scene med hurtige panoreringer og håndholdt kamera viser han os pragtfuldt hoftevidende danserinder, en stor kvinde i blå, der synger i en mikrofon og den begejstrede folkemængde. Der trommes og dances, og vores hovedpersoner drukner i mængden. Historien går lidt i stå, men det gør egentlig ikke noget, for det er en fantastisk oplevelse at se den afrikanske kvinde folde sig ud i sin formidable rytmesans. Efter festen forsvinder den falske inspektør, og da den rigtige kort efter dukker op, er spillet tabt for borgmesteren og hans kumpaner.

Censuren brød sig ikke om filmen og forbød den udenfor Dakar, så den gik kun 6 uger. SECMA var nu ikke længere interesseret i co-produktioner med Traoré, men alligevel lykkedes det for ham kort efter at udsende »*Réou-Takh*« (Villedede batiment). En havde forestillet sig noget ganske andet, end de slumkvarterer og de mange invalide og tiggere, som han møder. Censuren var heller ikke tilfreds med det Senegal, som Traoré fremviste, og totalforbød filmen.

De første store tørkeår i Sahellandene kom i 1972 og 73 og gav nye emner for filmkunsten. Den første af disse film blev »*Garga M'Bosse*« (Cactus) fra 1974; den blev lavet med støtte fra det svenske fjernsyn.

»*Garga M'Bosse*« fortæller en enkel historie om et fattigt par, der med en søn og 3 geder forlader deres tørkeramte landsby og drager til Dakar. Sønnen dør undervejs, og i byen, hvor alle udnytter hinanden, er der ikke til at være. Ingen gider hjælpe dem, så da kvinden bliver syg, beslutter de sig til at rejse hjem igen. Filmen indeholder en kort og varm erotisk scene og flere scener med stærke, overbevisende følelsesudbrud. Traoré er ikke en stor billedmager, men han kan skildre følelser, så det fænger.

I 1975 udsendes »*N'Diagané*«. En nydannet statsstøttet fond har gjort det muligt for Traoré endelig at lave en film i 35 mm, hvilket giver chance for et få premiere i de store Dakarbiografer, de eneste der har apparatur til perfekte forevisninger. »*N'Diagané*« skildrer den uhyggelige magt de senegalesiske marabouten har over den jævne mand. Det siges ikke, men alle i Senegal ved, at selv præsidenten spørger sin marabout til råds i vigtige sager. Den 6-årige Mane sendes af sin far væk fra sin kærlige mor og landsbyen og udleveres til

en fjern marabout med ordene: »Gør ham til en mand – eller til aske!« Marabouten har massevis af elever, der i kor læser højt af Koranen. De store elever læser med og tæver de små. Drengene sendes ud for at arbejde på maraboutens marker eller for at tigge penge og mad. Mane mishandles og flygter hjem. Hans mor er lykkelig for at se ham, men faderen sender ham rasende tilbage, og stopper moderens protester ved at true med at lade sig skille fra hende. Marabouten er i pengehø, så Mane og 3 andre drenge rejser med en af de korrupte lærere til Dakar for at tigge der. Det er spændende, men også farligt at færdes i den voldsomme trafik; Mane rammes af en bil og dør. »Herrens veje er uransalige« er Maraboutens kommentar. Da ingen henter Manes lig, udleveres det til de lægestuderende. Jeg var rystet og rasende efter at have set denne meget realistiske film. Alle disse små stakler fyldte jo gaderne og busholdepladserne overalt i landet. Denne film kunne ikke affærdiges som fiktion, den er dagligdag for alt for mange i det islamiske Senegal, hvor børn udnyttes med løfte om et fremtidigt Paradis. Denne stærke og fremragende film er forløbigt den sidste fra Traorés hånd.

Ababacar Samb og hans film

Samb er født i 1934 og uddannet i Rom. Hans første kortfilm »*Et la neige n'était plus*« (og sneen forsvandt) ligger til udlejning hos SFC. Den fortæller om en senegalesers refleksioner, da han efter flere års studier i Frankrig vender hjem og føler sig fremmed i sin egen familie. I 1971 vakte Sams første spillefilm »*Kodou*« voldsom opmærksomhed. Den fortæller om en ung pige, Kodou, der af angst for smerten flygter fra den rituelle læbetatovering. Derved bringer hun skam over hele sin familie, hvad der giver hende et alvorligt traume, og hun bliver lettere vanvittig. Da man ikke kommer nogen veje med hende på hospitalet, bringer hendes mor hende til en traditionel medicinmand, der ved en slags exorcisme befrier hende, så hun atter kan vende hjem til sin landsby. En meget enkel film med et fint og overbevisende spil.

»*Jom ou l'histoire d'un peuple*« fra 1981 er i farver og langt mere interessant, men desværre temmelig svær at følge med i (det kan skyldes den meget dårlige kopi). I en slags rammefortælling beretter en *Griot* (sagnfortæller) via skiftende scener fra henholdsvis år 1900, 1934 og 1980 om undertrykkelse og gennem tiderne. Han går igen i alle historierne, og selv om han skydes ned i år 1900, rejser han sig og går videre ind i næste historie, for en griot kan aldrig dø, hans funktion og viden er evig og bringes videre af hans søn og dennes efterkommere.

Jom er et uoversætteligt, senegalesisk begreb, nærmeste en form for ære. Filmen siger, at en mand gladeligt går i Døden for sin Jom.

Filmen var planlagt meget længere end

dens 80 minutter; på vej til fremkaldelse i Paris forsvandt 2 ruller exponeret film i Lufthavnen; de er aldrig fundet!

Momar Thiam og hans film

Thiam er en af veteranerne inden for Senegalesisk film. Han er født i 1929 og startede som fotograf, – han har sit eget produktionselskab, og hans film er meget populære. Jeg har desværre kun set et par og holder mig derfor til dem. »Sarzan« fra 1963 er en fortælling om den hjemvendte soldat fra Indokina og hans problemer med at falde til ro i sin barndoms landsby. Han kommer hjem med ære, og regeringen burde skaffe ham en meningsfuld beskæftigelse, men de ansvarshavende snyder sig fra deres forpligtelse og sender ham hjem. Året efter er han blevet gal. Filmen tog 35 minutter og var i sort/hvid.

I 1974 udsendte Thiam »Baks«; den blev en utrolig succes. Det er en alt for lang historie om en skoletræt dreng, der på sine pjækkedage opholder sig i nærheden af en gruppe småkriminelle hashrygere. Han fascineres af deres spændende verden og begynder at hjælpe dem med småtyverier. Da politiet en dag snupper ham, trevles banden op, og den hårdkogte og smarte leder kan sættes bag lås og slå. Filmen virkede meget overfladisk på mig; personerne var utroværdige og for flippede. Det generede mig også meget, at politiet uden videre kan få skurkens veninde til at stikke ham; en cementering af den udbredte opfattelse i Senegal: man kan aldrig stole på en kvinde. »Baks« er lavet med støtte fra Staten, der ønskede at advare ungdommen mod den forbudte hash, men filmen fik nærmest det modsatte resultat, for de unge fandt det smart at efterligne personerne i »Baks« (Joint). I 1982 kom »Sa Dagga – Le M'Bandakatt« (Le Troubadour) der også blev meget populær. »Sa Dagga« fortæller med mild sarkasme om en griot, der føler, at han er ved at miste grebet om sit publikum. Han beslutter sig derfor til at drage ud i landet for at studere Koranen hos berømte Marabouten. Han kommer meget rundt, men ingen kan rigtig hjælpe ham. Tilslidst tigger og ber han Allah om et tegn, og en stor gren falder ned i hovedet på ham. Han rejser hjem til Dakar og begynder atter at danse i gaderne. Efter min mening en noget tynd historie, men blandt mine medkiggere i salen var stemningen høj, og bemærkningerne mange. Kulturforskellen gjorde sig atter gældende.

Safi Faye

Senegals eneste kvindelige instruktør Safi Faye stammer fra en Sérere-landsby i den sydlige del af landet, men hun er født i Dakar i 1941 og bor nu i Paris. Inspireret af et møde i Dakar med den franske etnolog og filminstruktør Jean Rouch, i hvis

film »Petit à petit« hun havde en stor rolle, opgav Safi Faye i 1969 sit arbejde som lærerinde og rejste til Paris for at studere etnologi. Under studiet fik hun tid til at følge nogle kurser på Filmskolen og lave sin første kortfilm. Hun udsendte i 1976 sin første lange film »Kadou Beykat« (Lettre Pay-sanne).

Den er udformet som et brev, hvori hun fortæller om sin landsby og om dens hverdag med glæder og sorger. Der tales meget under byens store træ – om tørken, om de strenge tider, om jordnødderne, der udpiner jorden, men som regeringen alligevel har beordret folk til at dyrke, og om de hårde skatter – men det går vel, for Gud er stor. Det er en stille og meget sympatisk film. Det er tydeligt, at Faye elsker og forstår disse mennesker, hvis verden hun så minutløst registrerer.

»Fad Jal« fra 1979 er langt vanskeligere at forstå, fordi fortid og nutid konstant væves sammen. Den er hverken fiktion eller dokumentarfilm, og selv om jeg holder meget af etnografiske film og har en stor tolerance overfor alt afrikansk, så er »Fad Jal« ikke umagen værd. Dens motto er: »Når et gammelt menneske dør i Afrika, så er det et helt bibliotek, der brænder.«

Djibril Diop

Diop er født i 1945 i Dakar og startede som komisk skuespiller. I 1969 gjorde han sig positivt bemærket med den humoristiske 55 min. lange »Badou Boy«; den blev i 1970 prisbelønnet på festivalen i Kart-hago. I 1972 kom så »Touki-Bouki« (le voyage de l'hyène) i farver og 35 mm – den mærkeligste og mest diskuterede senegalesiske film, lige noget for TV's Natkasse. »Touki-Bouki« er meget morsom og har mange overraskende scener; undertiden skjuler instruktøren bevidst for tilskueren, hvad det egentlig er, der foregår deroppe på lærredet. Der findes flere fortolkningsmuligheder af den let surrealistiske historie. Den enkelte af disse er: kvæghynden Mory og den mandsklædte studine Anta, der elsker hinanden, drømmer om at komme til penge og sammen stikke af til Europa. Mory racer rundt i Dakar på sin store motorcykel, på styret har han bundet et kæmpe-sæt Zebuhorn. Anta og Mory snyder folk for penge, en rig homoseksuel bliver ribbet for alt, således at de smart påklædte og i hans bil tiljuble af byens befolkning kan køre op mod præsidentpaladset – for at ende på damperen til Paris. I sidste øjeblik fortryder Mory, Anta rejser alene, og han ses atter hos sine Zebuokser. En anden langt mere sofistikeret fortolkning siger: Hele historien er en drøm eller måske snarere en fremtidsvision, der foregår inde i Morys fantasifyldte hoved. Han forlader således aldrig sin bøffelflok og kender måske ikke engang Anta. Publikum var desværre ikke moden for denne sprælske film, og den blev ingen succes. Diop mistede lysten og købte sig en fotoforretning i Dakar.

Ben Diogaye Beye

Beye er født i Dakar 1947. Før sin hidtil eneste spillefilm havde han arbejdet på både det franske og det svenske fjernsyn og i 1975 lavet 2 kortfilm. I 1980 udsendte han »Seve Seyeti« (Un homme, des femmes). Filmen er et puslespil af situationer mellem kvinder og mænd, der diskuterer og beklager sig over flerkoneriet. Medens de gamle kvinder er tilfredse med at få en medhustru til at overtage en del af det daglige arbejde, er de unge kvinder desperate, over at deres medhustruer tager for meget af mandens tid, så at de selv ikke bliver regelmæssigt tilfredsstillet. Unge mænd må se ældre mænd gifte sig med deres udkærte, og ældre mænd kæmper med de jaloux kvinder og kan ikke længere klare deres erotiske forpligtelser. Instruktøren kommer godt rundt om problemerne, og filmen er meget underholdende. Beye har desværre en mani med at zoome, tilte og panorere som en gal, det kan ind imellem gøre det vanskeligt at finde ud af, hvor man nu er i historien. Denne film må være beregnet på et erfarent filmpublikum, der er vant til mediets fortælleteknik.

Moussa Bathily

I august 1982 viste dansk TV »Tiyaby-Biru« (La Circoncision) fra 1978. Efter 10 års pause mener landsbyens ældste, at man nu atter kan få råd til en omskærelsesfest; drengene samles, og hele ritualet begynder. Nu støder de ældste imidlertid på hidtil ukendte problemer. Der er kommet nye tider, og hyrden vil ikke sælge sine okser til ceremonien, for man betaler ham bedre inde i byen. Mens de ældste beder til Allah, tager 3 små drenge affære ved at give hyrden en sovedrik. De omskårne drenge dræber nu nogle af okserne, og problemet er foreløbigt løst, men da hyrden vågner tilkaldes han politiet fra byen. Præfekten og høvdingen har svært ved at tale sammen, men så firer de begge lidt: Præfekten kommer i tanke om, at man bør adlyde og ære de ældre, og Høvdingen beslutter sig til for fremtiden at sende drengene til omskærelse på hospitalet inde i byen. »Vor verden er ved at dø, vi lever i en omskiftelig tid,« slutter den gamle og tygger eftertænksomt på sin colanød.

Bathily får sagt meget vigtigt om modsætningerne mellem de gamle traditioner og den moderne tid, samtidig med at han morer sig med at lave smukke billeder over en rekonstruktion af en omskærelsesceremoni, for det hele er et stiliseret spil. »Tiyaby-Biru« er en blanding af en etnologisk dokumentarfilm og en begavet leg med filmmediets muligheder.

Bathily må nu være igang med klipningen af sin næste film »Petits blancs au manioc et à la sauce gombos«, som han optog i foråret 1985.

Cheikh Ngaido Ba

I juli måned var de fleste af instruktørerne bortrejst, så det var sin sag at få et par interviews. Den unge TV-uddannede instruktør Ba hang imidlertid ofte i Fédération des 'Cineastes' lokaler, og han var glad for at snakke. Han var lige kommet tilbage fra Bamako, hvor hans film fra 1982 »Xew Xew« (La Fête commence) havde Mali-premiere, – den havde ikke gået alt for godt i Dakar.

»Xew Xew« fortæller en historie om en ung sociologstuderende, der falder for en gruppe unge musikere og engagerer sig så voldsomt i deres liv, at hun bl.a. får et barn med én af dem. Da hendes forældre smider hende ud hjemmefra, flytter hun ind hos en malerven med barnet. Nogle år senere bryder musikerne igennem, og der bliver lavet en grammofonplade med dem; dette fejres med en kæmpefest.

Jeg havde hørt den pænt omtalt af en svensk veninde; hun havde været heldig at se den i Dakar lige netop i én af de få dage, hvor den gik i luksusbiografen Le Paris. Ba havde fortalt mig om sin ungdom som militant Maoist og om sin store beundring for Fassbinder, til hvis minde han har til-egnet »Xew Xew«, jeg spurgte ham derfor, hvorfor han havde lavet en film om unge musikere helt uden revolutionært islæt.

Ba: Jeg tror ikke på den militante afrikanske film. Med »Xew Xew« ønskede jeg bl.a. at vise en moderne storby, og de mange modsætninger man finder i den. De

folk, der bor i de moderne højhuslejligheder behøver jo ikke at være spor lykkeligere, end dem der bor i de små gamle huse nedenfor. Jeg ville vise det liv, folk lever i byens forskellige kvarterer. Dakar spiller aktivt med i min film.

Du er endnu ikke kommet igang med en ny film, – er det meget svært at få produktionsstøtte?

Ba: Da jeg lavede min förrige film »Rewo Dande Mayo« (De l'autre Côté du Fleuve fra 1978 var det en co-produktion med Mauritien, fordi den foregik ved Senegalflodens grænse mellem de 2 lande; til »Xew Xew« måtte jeg personligt skaffe de 40 mill CFA. I de sidste par år er det blevet endnu sværere at skaffe produktionsstøtten. Staten har ganske vist i de sidste pr. år givet 250 mill CFA i støtte, men jeg mener ikke, det fortsat skal være Statens opgave; det ville hjælpe os langt mere, om man afskaffede den luksusskat, man lægger på vores kameraer, båndoptagere og hele vores produktion. Hvis man gik over til at betragte film som en industrigren, det kunne betale sig at investere i, så kunne vi måske komme videre.

Hvorfor ser publikum ikke de afrikanske film?

Ba: Publikum er fra de mange udenlandske film blevet forvænt med en høj teknisk standard, som vi endnu ikke kan leve op til. Publikum er også vænnet til action og sex og vold. De vil se blod, så det bliver vi nok nødt til at presse ind i vores film, hvis

vi ønsker at fortsætte med at lave film. Dertil kommer at folk ønsker stjerner. Man går ikke ind for at se en film af en bestemt instruktør, nej man går ind for at se Belmondo! Det bliver nødvendigt at satse på kendte ansigter, – for folk vil have helte.

Vil det sige, at du vil europæisere de afrikanske film for at vinde publikum?

Ba: Ja, det er jo at se realistisk på sagen. Jeg kan ikke bringe nogen form for budskaber ud, hvis publikum ikke gider se mine film. Mine venner siger, at jeg er ved at blive kommerciel, – men – jeg ønsker at lave film. Jeg er fremtiden.

Senegal har adskilligt flere instruktører end de her omtalte, men da flere af dem havde taget deres film hjem, inden de tog på ferie, kunne jeg ikke komme til at se dem. Andre film deltog i festivaler eller kulturfester; som i Mali og Øvre Volta er der også her alt for få kopier af de enkelte film.

Franskmanden Jacques Champreux har flere gange instrueret co-produktioner med Senegal. I 1979 lavede han sammen med Cheick Doukoure fra Senegal »Bako«, en fremragende og meget stærk film om den illegale immigration fra Afrikas tørkeramte områder til Europa. I 1984 kom Champreux's »L'aventure ambiguë« efter senegaleseren Cheikh Hamidou Kanes roman. Begge havde de den mandlige stjerne fra Côte d'Ivoire Sidiki Bakaba i hovedrollen.

Cheik Ngaido Ba

